

Henryk Cimek

Wpływ Międzynarodówki Chłopskiej na rozwój rewolucyjnego ruchu chłopskiego

---

Polityka i Społeczeństwo nr 1, 118-131

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Henryk Cimek

WPLYW MIĘDZYNARODÓWKI CHŁOPSKIEJ NA ROZWÓJ REWOLUCYJNEGO RUCHU CHŁOPSKIEGO

Międzynarodówka Chłopska została powołana do życia na I Międzynarodowej Konferencji Chłopskiej w Moskwie (10–16 października 1923 r.) z inicjatywy Międzynarodówki Komunistycznej i istniała do początku lutego 1931 r. Jej oficjalna nazwa brzmiała: Międzynarodowa Rada Chłopska. Nieco później z rosyjska nazywano ją też Kriestinternem (Kriestjanskij Intiernacyonał). MCh powstała więc z inicjatywy komunistów i po ponad siedmiu latach istnienia z ich woli została rozwiązana.

MCh utworzono pod wpływem doświadczeń rewolucji rosyjskich, z których komuniści wyciągnęli wniosek, że nie zdobędą władzy w skali światowej bez pomocy chłopów. Międzynarodówka Komunistyczna (Komintern), która miała trudności w bezpośrednim dotarciu do nich, popierała tworzenie niesamodzielnych organizacji chłopskich o charakterze przejściowym, tzn. istniejących tylko do czasu zwycięstwa rewolucji. Wystąpiła także z postulatem zorganizowania Międzynarodówki Chłopskiej. Inicjatywa ta zrodziła się w konsekwencji uznania chłopów za siłę rewolucyjną i wysunięcia hasła przyznania ziemi chłopom oraz zawarcia sojuszu robotniczo-chłopskiego i utworzenia rządu robotniczo-chłopskiego, w czym wiodącą rolę odegrał Włodzimierz Lenin. Komuniści hasła te wysuwali wtedy, gdy jednocześnie głosili tezę o przerastaniu rewolucji burżuazyjno-demokratycznej w socjalistyczną, przystosowując się do dłuższego działania w ustroju kapitalistycznym niż początkowo sądzili. Natomiast w okresach nasilania się tendencji ultralewicowych w ruchu komunistycznym i głoszenia hasła o możliwości zwycięstwa od razu rewolucji socjalistycznej zainteresowanie tworzeniem legalnych politycznych ugrupowań chłopskich malało na rzecz innych form organizacyjnych.

Gorącym zwolennikiem utworzenia Międzynarodówki Chłopskiej i jej współorganizatorem był m.in. Tomasz Dąbał, polski działacz ludowy i komunistyczny. Według niego MCh powołano do życia, ponieważ komuniści „sami nie mogli przeniknąć do duszy chłopu”¹. Posłużyli się więc organizacją od siebie zależną, przy której pomocy mogli na wsi działać skuteczniej niż dotychczas.

Komuniści uważali chłopów za siłę potencjalnie rewolucyjną, ale niesamodzielną. Gotowi byli zgodzić się na istnienie politycznych organizacji chłopskich, ale tylko do czasu zwycięstwa rewolucji, ponieważ w ustroju socjalistycznym miał istnieć system monopartyjny. Ponadto chłopów nie traktowali po partnersku, zakładając w dalszej perspektywie likwidację ich klasy. Mając kłopoty z dotarciem do nich, m.in. z powodu braku działaczy znających się na tej problematyce, postulowali uczynić to za pośrednictwem legalnych chłopskich organizacji rewolucyjnych.

W działalności MCh występowała dwutorowość. Bezpośrednio po swoim powstaniu zabiegała ona o to, by partie komunistyczne zaktywizowały swoją działalność na wsi i zaczęły tworzyć wydziały do pracy wśród chłopów. Przejawem drugiego kierunku jej zainteresowań były działania zmierzające do tworzenia w poszczególnych państwach lewicowych organizacji chłopskich, które następnie stawały się sekcjami MCh. Brano przy tym pod uwagę m.in. konieczność wypracowania różnicowanych metod pracy i form organizacyjnych w państwach wysoko rozwiniętych i w koloniach.

Wkrótce po powstaniu MCh ujawniły się w niej, oprócz dwutorowości w pracy, dwie tendencje. Według jednej MCh miała być załączkową strukturą o nieokreślonych formach organizacyjnych, według drugiej – autentyczną organizacją chłopską na wzór innych międzynarodówek. Aleksander Smirnow, sekretarz generalny MCh, uważał, że MCh powinna mieć głównie propagandowy charakter i tworzyć związki, a nie partie, na drodze lewicowych rozłamów w organizacjach chłopskich. Dąbał, zastępca sekretarza generalnego MCh, bardziej niż Smirnow opowiadał się za powołaniem do życia własnych organizacji, nie wykluczając partii. W rezultacie tych rozbieżności w projekcie też na V Plenum Komitetu Wykonawczego MK w 1925 r. będący ich autorem Nikołaj Bucharin opowiedział się za związkami chłopskimi. Miały one – według niego –

---

¹ Rossijskij Gosudarstwiennyj Archiw Socjalno-Politiczeskoj Istorii (dalej cyt.: RGA), Międzynarodnyj Kriestjanskij Sowiet (dalej cyt.: MKS), fond (dalej cyt.: f.) 535, opisi (dalej cyt.: op.) 1, dieło (dalej cyt. d.) 24, s. 165. Na temat Dąbala szerzej patrz: H. Cimek, *Tomasz Dąbał 1890–1937*, Rzeszów 1993.

różnić się od partii luźniejszymi formami organizacyjnymi i dyscypliną oraz bardziej ogólnym programem, łączącym hasła polityczne i ekonomiczne o charakterze bieżącym. Zaletę związków Bucharin upatrywał w tym, że skupiały organizacje o różnym charakterze oraz lewicowych członków z innych partii i bezpartyjnych. Miały więc większy niż partie zasięg oddziaływania, znajdując się pod wpływem komunistów. Bucharin nie udzielił jednak odpowiedzi na wiele innych pytań, m.in. z jakimi organizacjami MCh powinna współpracować.

Kriestintern dążył do zdobycia wpływów w maksymalnej liczbie państw, głównie jednak w krajach o wysokim odsetku ludności utrzymującej się z pracy na roli, w których zorganizowany ruch chłopski często miał już bogate tradycje. Tą ostatnią cechą odznaczał się ruch ten przede wszystkim w państwach europejskich, stanowiąc w jednych z nich czynnik ułatwiający działalność MCh, w drugich zaś wręcz przeciwnie utrudniający.

Tylko w niektórych krajach, w których powstały sekcje MCh, działały już partie chłopskie, m.in. w Jugosławii i Polsce. W tej ostatniej najczęściej występowały pod nazwą stronnictwa. Silne partie chłopskie istniały w wielu innych państwach, m.in. w Czechosłowacji. Z kolei w Bułgarii, Niemczech i krajach azjatyckich (Japonii, Korei, Chinach) funkcjonowały związki chłopskie, niektóre z nich o politycznym charakterze. Natomiast w Meksyku popularne były ligi chłopskie. Istniały też państwa, w których formy organizacyjne ruchu chłopskiego były znacznie zróżnicowane, na przykład we Francji do 1925 r. nie powstały partie chłopskie, lecz działały związki, federacje, konfederacje, syndykaty i unie chłopskie, natomiast we Włoszech – partie, związki, federacje, stowarzyszenia i ligi chłopskie.

W Europie po I wojnie światowej w politycznym ruchu chłopskim dominowały tendencje agrarystyczne, zwłaszcza w Danii, Czechosłowacji, Bułgarii, Jugosławii i Polsce. Agraryzm eksponował rolę chłopca i jego godność, uznawał wyższość gospodarki chłopskiej nad własnością obszarniczą i postulował rolniczo-przemysłowy model gospodarczy. Chłopom przyznawał dominującą rolę w narodzie, a rolnictwu w życiu gospodarczym. Mówiono też o „demokracji chłopskiej” i państwie agrarnym².

---

² Szerzej na temat agraryzmu patrz: J. Ziemiński, *Z zagadnień genezy i podstawowych założeń ideowo-politycznych agraryzmu w Polsce*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” (dalej: cyt. RDRL) 1960, nr 2, s. 106 i nn.; *Agraryzm – próba oceny; stan badań, postulaty badawcze*, *ibidem* 1983/1984, nr 23/24, s. 4 i nn.; H. Cimek, *Sojusz robotniczo-chłopski w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1989, s. 131 i nn.

Agraryści wprawdzie zakładali dominującą rolę chłopów w postulowanych przeobrażeniach społeczno-ustrojowych, ale tylko w niektórych państwach uczestniczyli we władzy. Najwcześniej jako partie rządzące lub współrządzące występowały partie agrarne w Danii: już od 1901 r. do 1953 r., z przerwami w sumie około 25 lat. Bułgarski Ludowy Związek Chłopski najpierw występował w roli partii współrządzącej (1918–1920), a później samodzielnie sprawował władzę (1920–1923). W Czechosłowacji Partia Agrarna była ugrupowaniem współrządzającym w latach 1918–1938. W Polsce stronnictwa ludowe współrządziły w latach 1918–1926. W mniejszym stopniu proces ten dotyczył Jugosławii i kilku innych państw³.

Międzynarodówka Chłopska powstała w momencie, kiedy praktycznie nie było jeszcze organizacji chłopskich, które chciałyby z nią współpracować lub stać się jej sekcjami. MCh pierwszą sekcję zorganizowała w Niemczech. W przeciwieństwie do niemieckiego ruchu robotniczego, w którym partie miały wieloletnią tradycję, na wsi najpopularniejszą formą organizacyjną były związki. MCh nawiązała kontakty z ruchem chłopskim za pośrednictwem Komunistycznej Partii Niemiec. Na konferencji założycielskiej MCh Niemcy reprezentował Richard Bürgi, który wszedł w skład Prezydium Międzynarodowej Rady Chłopskiej. Rezultaty tych kontaktów były zachęcające. Od 4 grudnia 1923 r. nowo powstałe Ogólnoniemieckie Zjednoczenie Pracujących Chłopów, Dzierżawców i Osadników było sekcją MCh. Liczyło ono wówczas 1,4 mln członków⁴.

Inaczej układały się stosunki z ruchem chłopskim w Meksyku. W konferencji założycielskiej MCh uczestniczył Ursulo Galván, reprezentujący Ligę Wspólnot Rolnych i Chłopskich Syndykatów stanu Veracruz. Później, głównie z powodu sytuacji wewnętrznej w Meksyku, na kilka miesięcy ustała łączność tej organizacji z Kriestinternem, a Liga stała się jego członkiem na początku grudnia 1924 r.⁵ Początkowo nie udało się Kriestinternowi pozyskać do współpracy organizacji

---

³ Szerzej patrz: H. Cimek, *Międzynarodówka Chłopska*, Rzeszów 2003, s. 14 i nn.; Z. Hemmerling, *Ruch ludowy w Polsce, Bułgarii i Czechosłowacji 1893–1930*, Warszawa 1987; T. Orlewicz, *Partie i organizacje chłopskie w Europie kapitalistycznej*, Warszawa 1966; J. Czaja, S. Piotrowski, *Chłopi i organizacje chłopskie w Europie*, Warszawa 1985; G. Jackson, *Comintern and Peasant in East Europe 1919–1930*, New York and London 1966.

⁴ RGA, f. 535, op. 1, d. 54, s. 8; op. 2, d. 21, s. 2–4; d. 54, s. 8.

⁵ H. Cimek, *Międzynarodówka Chłopska*, s. 174 i nn.

farmerskiej z USA, choć kontakty z Williamem Greenem z Postępowej Partii Nebraski były w 1923 r. obiecujące⁶.

O zasięgu wpływów MCh po raz pierwszy na szerszym forum, tj. na II Plenum tej organizacji, dyskutowano w kwietniu 1925 r. Na ten temat wypowiadał się Tomasz Dąbał, który w swoim obszernym referacie stwierdził, że sekcje MCh liczą kilka milionów członków. Jednocześnie zastrzegł się, że ze względu na nielegalny charakter pracy w niektórych krajach nie może ujawnić wszystkich organizacji należących do MCh. Łącznie wymienił nazwy 12 organizacji z 6 państw, były to: Ogólnoniemieckie Zjednoczenie Pracujących Chłopów, Dzierżawców i Osadników, Związek Chłopów Producentów w Niemczech, Badeński Związek Chłopski (Niemcy); Związek Chłopski (ZSRR), Ukraiński Wiejski Gospodarz, Środkowoazjatyckie Zjednoczenie Chłopskie (ZSRR); Japoński Związek Chłopski, Federacja Chłopska (Japonia); Związek Pracujących Chłopów we Francji, Francuski Związek Chłopski; Liga Wspólnot Rolnych i Syndykatów Chłopskich stanu Veracruz (Meksyk) oraz Liga Obrony Chłopów (Włochy). Ponadto w wielu partiach i związkach chłopskich trwały zabiegi mające na celu przyłączenie ich do MCh. Dążono do opanowania organizacji już istniejących na wsi lub tworzenia nowych. Utrzymywano kontakty z wieloma organizacjami, które znajdowały się pod wpływem MCh, ale jeszcze nie wstąpiły do niej. Należała do nich m.in. Niezależna Partia Chłopska w Polsce⁷. Były też organizacje, m.in. Chorwacka Republikańska Partia Chłopska, które zdążyły już opuścić szeregi MCh, o czym będzie mowa dalej.

Bardziej szczegółowe, choć trudne do zweryfikowania dane liczbowe niż na II Plenum podano w piśmie władz Międzynarodówki Chłopskiej do Międzynarodówki Komunistycznej z 14 czerwca 1925 r. Z danych tych wynika, że MCh miała w 18 państwach 7 mln zwolenników, a łącznie ze Związkiem Radzieckim około 10 mln. W Niemczech było ich 1,4 mln, w Jugosławii – 700 tys., w Polsce – 300 tys., w Czechosłowacji – 250 tys., w Bułgarii – 150 tys., w USA – 90 tys., we Francji – 50 tys., w Korei – 40 tys., w Meksyku – 30 tys., w Rumunii – 10 tys., w Norwegii – 5 tys., w Argentynie, Włoszech, Kanadzie i Japonii – po

---

⁶ *Ibidem*, s. 179 i nn.

⁷ *Zadaczi i dostiżenija Kriestintierna. Dokład Dombala na II Plenumie MKS, „Kommunističeskij Intiernacionaľ” III–V 1925, nr 3–5, s. 42; B. Dymek, Niezależna Partia Chłopska 1924–1927, Warszawa 1972. Z Włoch do MCh wstąpiła nie Liga, a Stowarzyszenie Obrony Chłopów, ponadto uczyniło ono to nie przed kwietniem 1925 r., a dopiero w sierpniu 1925 r.*

3 tys., w Brazylii – 2 tys., w Chile i Palestynie – po 1 tys. Były to dane przybliżone, a ponadto płynne. Co się tyczy ZSRR, to do MCh należały 3 wymienione już organizacje, które łącznie liczyły 3,1 mln członków⁸. Przytoczone liczby rzeczywiście budzą wątpliwości. Z ich podsumowania wynika, że w wymienionych 18 państwach było nie 7 mln zwolenników, a nieco ponad 3 mln (3 041 000), co razem z członkami trzech organizacji w ZSRR dawało 6 141 000 zwolenników Kriestinternu, a nie około 10 mln, jak podano w cytowanym piśmie.

Nieprecyzyjne są też dane dotyczące liczby zwolenników Międzynarodówki Chłopskiej w poszczególnych państwach. Na przykład nie wiadomo, w jaki sposób doliczono się 250 tys. jej zwolenników w Czechosłowacji, w której wówczas nie było sekcji MCh. Czyżby chodziło o sympatyków Komunistycznej Partii Czechosłowacji, ale tych było znacznie więcej, ponieważ KPCz w wyborach parlamentarnych w listopadzie 1925 r. uzyskała 934 tys. głosów. Niedokładne są także liczby zwolenników MCh w innych krajach, m.in. w Niemczech, gdzie było ich znacznie mniej (Ogólnoniemieckie Zjednoczenie Pracujących Chłopów, Dzierżawców i Osadników w kwietniu 1925 r. liczyło tylko około 1 tys. członków) oraz w Japonii i Meksyku, gdzie było ich znacznie więcej, odpowiednio około 100 tys. członków i około 480 tys. członków⁹.

Międzynarodówka Chłopska napotykała trudności w swojej pracy, zwłaszcza od połowy 1925 r., kiedy to grupa działaczy RKP(b) i MK na czele z Grigorijem Zinowjewem (przewodniczący KW MK) i Lwem Kamieniem zaczęła otwarcie występować przeciwko prochłopskiej polityce Nikołaja Bucharina, oficjalnego teoretyka i głównego obrońcy Nowej Ekonomicznej Polityki w ZSRR. Co najmniej dyskusyjny jest jednak pogląd, że rok 1925 był dla MCh „pasmem rozczarowań i schyłku”¹⁰. Największa porażka to opuszczenie jej szeregów przez Chorwacką Republikańską Partię Chłopską w marcu 1925 r., która z MCh związała się przed dziesięcioma miesiącami. Do niepowodzeń zaliczyć należy także spadek liczby członków sekcji niemieckiej MCh, będący następstwem przede wszystkim błędnej polityki agrarnej Komunistycznej Partii Niemiec. W ogólnym bilansie przeważały jednak sukcesy, w 1925 r. powstały bowiem cztery nowe sekcje

⁸ RGA, f. 535, op. 1, d. 65, s. 67; Pierwaja godowszczina, KI IX–X 1924, nr 7–9, s. 6.

⁹ *Sen Katajama* (Yabuki Sugatarō), Kriestjanskoje dwiżenije w Japonii, KI IV 1924, nr 1, s. 92; RGA, f. 535, op. 1, d. 23, s. 5; *ibidem*, op. 2, d. 100, s. 32; *ibidem*, d. 99, s. 25.

¹⁰ G. Jackson, *Comintern and Peasant in East Europe...*, s. 112.

MCh: japońska, chińska, portugalska i włoska. W 1926 r. utworzono trzy dalsze sekcje: koreańską, polską i bułgarską. Trzeba również podkreślić, że w niektórych państwach MCh utrzymywała kontakty więcej niż z jedną organizacją, niekiedy zachowując to w tajemnicy. Działo się tak głównie z uwagi na represje. Na przykład Niezależna Partia Chłopska w Polsce, która niemalże od powstania w listopadzie 1924 r. znajdowała się pod wpływem MCh i była przez nią finansowana, do organizacji tej wstąpiła dopiero w połowie stycznia 1926 r. Ponadto faktu tego nie podano do publicznej wiadomości¹¹.

W tej sytuacji nie ma podstaw twierdzić, że w roku 1925 doszło do zmierzchu działalności Kriestinternu, wręcz przeciwnie: w latach 1925–1926 odniósł on największe sukcesy organizacyjne, m.in. pożytkując do współpracy ugrupowania chłopskie w Japonii, Chinach i Korei. Kriestintern, oprócz utworzenia w tym czasie siedmiu sekcji krajowych, nawiązał też wiele nowych kontaktów. Natomiast prawdą jest, że rok 1925 był przedostatnim tak pozytywnym rokiem w jego organizacyjnej działalności. Do końca swojego istnienia Kriestintern utworzył bowiem tylko jedną liczącą się sekcję – powstała w 1929 r. sekcję filipińską, mimo że wówczas nie było tam jeszcze partii komunistycznej. Do MCh wstąpiła Filipińska Konfederacja Chłopska, która decyzję w tej sprawie podjęła 1 maja 1929 r., następnie zmieniła nazwę na Filipińska Konfederacja Chłopska. Organizacja ta liczyła wówczas około 15 tys. członków¹². Ponadto w 1927 r. powstały sekcje w Czechosłowacji, Szwecji, USA, Kanadzie, Indonezji i Tuwińskiej Republice Ludowej, w 1928 r. w Norwegii i Indiach, w 1929 r. w Argentynie i Grecji, a w 1930 r. w Związku Południowej Afryki.

Międzynarodówka Chłopska osiągała sukcesy, choć miała utrudniony start m.in. dlatego, że w momencie jej powstania agrarystyczne stronnictwa ludowe miały już w wielu krajach ugruntowane wpływy. Ponadto w Kominternie nie było jasności co do charakteru MCh, podobnie jak wśród działaczy tej ostatniej. Dąbał zabiegał o to, by stała się ona masową, niekomunistyczną i polityczną organizacją przygotowującą chłopów do walki rewolucyjnej. W rzeczywistości MCh, będąc tworem Kominternu i jego legalną przybudówką do działalności na wsi, stawała się coraz bardziej zależna od niego pod względem programowym, finansowym i kadrowym. W jej władzach decydujący głos miała frakcja komunistyczna, która była podporządkowana KW MK

---

¹¹ H. Cimek, *Legalne chłopskie partie rewolucyjne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Białystok 1988, s. 26 i nn.; idem, *Międzynarodówka Chłopska*, s. 130 i nn.

¹² RGA, f. 535, op. 2, d. 153, s. 57, 107, 125.

i pośrednio WKP(b). Działalność frakcji komunistycznych w wielu organizacjach należących do MCh cechowało komenderowanie. Na sekretarzy generalnych Kriestinternu desygnowano ministrów lub wiceministrów rolnictwa rządu ZSRR (Aleksandra Smirnowa i Iwana Teodorowicza). Pod względem narodowościowym we władzach MCh prym wiodli Rosjanie i Polacy.

Wpływy MCh zaczęły maleć, począwszy od 1927 r. Istniało wówczas 14 sekcji krajowych: w Polsce, Niemczech, Francji, Czechosłowacji, Bułgarii, Włoszech (rozgromiona wskutek terroru), Szwecji, USA, Kanadzie, Meksyku, Tannu-Tuwie (chodzi o Tuwińską Republikę Ludową), Korei, Indonezji i Chinach. Sekcje europejskie liczyły prawdopodobnie od 1 tys. do 150 tys., przy czym ta druga liczba jest zawyżona.

Międzynarodówka Chłopska posiadała ponadto organizacje sympatyzujące i lewicowe grupy opozycyjne w organizacjach chłopskich w Norwegii, Finlandii, Niemczech, Jugosławii, USA i Indiach, ale kontakt z niektórymi organizacjami sympatyzującymi był bardzo słaby. Według tego samego źródła z MCh w 14 państwach europejskich współpracowały organizacje liczące łącznie około 567 tys. członków; w Azji w 7 państwach podobne organizacje liczyły 2,5 mln członków, a w 3 państwach amerykańskich 585 tys. Z danych tych wynika, że MCh najwięcej sympatyków miała wówczas w Azji, a następnie w Ameryce i Europie; łącznie było ich 3642 tys.¹³ Gdyby dane te przyjąć za wiarygodne, to liczebność MCh w porównaniu z połową 1925 r., kiedy to skupiała około 10 mln, drastycznie spadała. Przytoczone dane wydają się z jednej strony niepełne, a z drugiej zawyżone. Nie uwzględniono w nich bowiem dwóch sekcji: w ZSRR i Japonii.

W następnych latach Międzynarodówka Chłopska nadal traciła wpływy. W styczniu 1929 r. można się było doliczyć tylko 353 040–354 540 jej członków w 8 państwach: Czechosłowacji, Niemczech, Polsce, na Filipinach, w Szwecji, Grecji, Meksyku i Francji. Nawet gdyby uwzględnić nieznaną liczbę zwolenników MCh w dalszych 9 państwach: Belgii, Włoszech, Finlandii, Norwegii, Jugosławii, Bułgarii, Kanadzie i Indiach, w których liczba sympatyków MCh nie była znaczna¹⁴, to i tak suma znacznie odbiegałaby od tej z maja 1927 r. (3642 tys.). Również i tym razem nie uwzględniono członków organizacji należących do MCh w ZSRR.

---

¹³ RGA, f. 535, op. 1, d. 130, s. 162. Tezy referatu frakcji komunistycznej w MCh dla Prezydium KW MK z 4 V 1927 r., przyjęte przez Biuro Prezydium MRCh 5 V 1927 r.

¹⁴ *Ibidem*, d. 219, s. 1 i nn.

Najsilniejszą organizacją związaną z MCh była wówczas meksykańska Narodowa Liga Chłopska, która – według danych z 1928 r. – liczyła 350 tys. członków. MCh przywiązywała dużą wagę do pracy w Meksyku, ponieważ kraj ten uważała za bazę swojej działalności w Ameryce Łacińskiej¹⁵. Już jednak w następnym roku za sprawą Meksykańskiej Partii Komunistycznej doszło do kryzysu w stosunkach NLCh z MCh. Działalność komunistów meksykańskich na wsi, zwłaszcza po 1928 r. – być może w sposób niezamierzony, ale jednak – miała znamiona likwidatorstwa. Ich sekciarstwo, słaba znajomość wsi i jej problemów, niezrozumienie roli masowych organizacji chłopskich, a także obawa przed nimi doprowadziły do podobnych efektów, jakie swego czasu osiągnęła na wsi Komunistyczna Partia Niemiec. Meksykańska Partia Komunistyczna posyłała Kominternowi i Kriestinternowi sprawozdania z nieprawdziwymi ocenami i danymi. W każdym razie do połowy marca 1930 r. nie udało się jej stworzyć na wsi nowej organizacji, a Narodową Ligę Chłopską ciągle zwalczała. Z powodu takiej postawy MPK, a także na skutek represji liczba członków NLCh w marcu 1930 r. zmniejszyła się do zaledwie 10–15 tys.¹⁶

Podobna sytuacja jak w Meksyku zaistniała również w Korei. Doszło do tego, że od 1928 r. Międzynarodówka Chłopska nie wykazywała już w swoich sprawozdaniach sekcji koreańskiej. Koreańska Liga Chłopska, która w 1926 r. liczyła około 850 tys. członków, miała bowiem problemy w kontaktach z władzami MCh, głównie z winy – jak się wydaje – koreańskich komunistów¹⁷.

Wpływy organizacyjne MCh drastycznie zmalały w 1930 r., kiedy to posiadała ona jedynie 13 sekcji, w tym 7 w Europie (Polska, Niemcy, Francja, Bułgaria, Grecja, Czechosłowacja, Włochy), 2 w Azji (ZSRR, Indie) i po jednej na Dalekim Wschodzie (Filipiny), w Ameryce Północnej (Meksyk), Ameryce Południowej (Argentyna) i w Afryce (Związek Południowej Afryki). Poza ZSRR najsilniejsza była sekcja polska, w skład której wchodziły 3 organizacje: Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej „Samopomoc”, mające wówczas 10 tys. członków, Ukraińskie Włościańsko-Robotnicze Zjednoczenie Socjalistyczne Jedność, w skrócie Sel-Rob Jedność, skupiające 5 tys. członków, i Towarzystwo Białoruskiej Szkoły, które zgodnie z dokumentami MCh liczyło 40 tys.

¹⁵ RGA, f. 535, op. 1, d. 126, s. 52. Według niektórych danych (*ibidem*, d. 219, s. 11) w Meksyku było 480 tys. sympatyków MCh.

¹⁶ H. Cimek, *Międzynarodówka Chłopska*, s. 104 i nn.; 177–179.

¹⁷ *Ibidem*, s. 166 i nn.; RGA, f. 535, op. 2, d. 91, s. 60–61. Pismo delegata KLCh Kim Dalliona do MCh z 2 XI 1926 r.

członków¹⁸, a według danych Międzynarodowego Instytutu Agrarnego, naukowego zaplecza MCh, 10 tys. członków, przy czym ta druga liczba jest bardziej prawdopodobna¹⁹. Jeśli chodzi o Sel-Rob Jedność, to również można spotkać różne dane, ale przypuszczalnie zrzesała ona około 10 tys. członków²⁰. Być może więc sekcja polska MCh w 1930 r. posiadała około 30 tys. członków. Dalsze miejsca zajmowały: Francja i Filipiny – po 15 tys. członków, Meksyk – 10–15 tys., Bułgaria – 4 tys., Niemcy – 2,5 tys., Czechosłowacja – 2 tys. i Grecja – 1,4 tys., co razem daje 80–85 tys. członków²¹. Nie ma danych o liczebności sekcji we Włoszech, Indiach, Argentynie i Związku Południowej Afryki. Ale nawet po uwzględnieniu tych sekcji liczebność MCh nie wzrosła znacząco. W 1930 r. oscylowała w granicach 85–100 tys. członków. Wpływy organizacyjne MCh były jednak nieco większe, należy bowiem uwzględnić współpracujące z nią narodowe komitety walki, organizowane po Europejskim Kongresie Chłopskim w Berlinie (27–29 marca 1930 r.), które najlepiej rozwijały się w Czechosłowacji i Niemczech. Komitety działały także w kilku innych państwach, w których w 1930 r. nie było sekcji MCh.

Kriestintern posiadał stosunkowo słabe sekcje w tych państwach, w których partie komunistyczne działały legalnie, m.in. w Czechosłowacji, Francji i, po początkowych sukcesach, w Niemczech. Komuniści w tych krajach nie byli bowiem przekonani do celowości tworzenia legalnych chłopskich organizacji rewolucyjnych, skoro chłopcy mieli możliwość wstępowania do oficjalnie działających partii komunistycznych. Część komunistów obawiała się organizacji chłopskich, traktując je jak konkurentów – tak było w Chinach. Również wśród komunistów meksykańskich, koreańskich, niemieckich i wielu innych brakowało zrozumienia dla legalnych lewicowych organizacji chłopskich.

Mimo wszystko MCh w całym okresie swojego istnienia, zwłaszcza w latach 1924–1926, osiągnęła znaczne wpływy. Łącznie posiadała

---

¹⁸ RGA, f. 535, op. 1, d. 234, s. 184; H. Cimek, *Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” 1928–1931*, Lublin 1973, s. 29 i nn., s. 58 i nn.

¹⁹ *Ibidem*, Międzynarodowy Instytut Agrarny, f. 536, op. 1, d. 139, s. 16. TSB w 1926 r. liczyło 3500 członków (Bielaruski kalendar na 1927 h., Wilnia [b. d.], s. 100). Można spotkać informację, że TSB pod koniec 1926 r. miało 16 tys. członków. Por. Riewolucyjnyj put' kompartii Zapadnoj Bielorusi (1921–1939 g.g.), Mińsk 1966, s. 140.

²⁰ H. Cimek, *Legalne chłopskie partie rewolucyjne...*, s. 78.

²¹ RGA, f. 535, op. 1, d. 227, s. 16; d. 228, s. 49–50; d. 234, s. 184–185; H. Cimek, *Legalne chłopskie partie rewolucyjne...*, s. 78.

24 sekcje krajowe, które działały w różnych latach, niektóre bardzo krótko. Najwięcej sekcji, bo 11, istniało w Europie; uwzględniając kolejność ich powstania, znajdowały się one w następujących państwach: w Niemczech, Francji, Jugosławii, Portugalii, Włoszech, Polsce, Bułgarii, Czechosłowacji, Szwecji, Norwegii i w Grecji. Drugie miejsce pod tym względem zajmowała Azja i Daleki Wschód. MCh posiadała tam 8 sekcji: w ZSRR, Japonii, Chinach, Korei, Indonezji, Tuwińskiej Republice Ludowej, Indiach i na Filipinach. W obydwu Amerykach działały 4 sekcje, tj. w Meksyku, USA, Kanadzie i Argentynie. W Afryce sekcja MCh powstała jedynie w Związku Południowej Afryki.

Kriestintern miał ponadto wpływy w 20 państwach: w dziewięciu europejskich (w Austrii, Danii, Finlandii, Hiszpanii, Irlandii, Litwie, Rumunii, Szwajcarii i na Węgrzech), trzech amerykańskich (w Brazylii, Ekwadorze i na Kubie), jednym azjatyckim (w Mongolskiej Republice Ludowej) oraz w siedmiu państwach afrykańskich i bliskowschodnich (w Algierii, Arabii, Egipcie, Palestynie, Persji, Syrii i w Turcji). W 14 dalszych państwach Kriestintern utrzymywał kontakty z różnymi działającymi w nich organizacjami. W sumie Kriestintern działał lub próbował to czynić w co najmniej 58 krajach na wszystkich kontynentach, z wyjątkiem Australii.

Wpływy Międzynarodówki Chłopskiej, począwszy od 1927 r., systematycznie malały. Było to następstwem błędów popełnionych przez MCh i MK w pracy na wsi oraz spadku zainteresowania tej ostatniej działalnością legalnych organizacji chłopskich i MCh na rzecz bezpośredniej pracy partii komunistycznych wśród chłopów. Sekcje MCh najwcześniej powstały w Niemczech i ZSRR, a największą partią chłopską, która zgłosiła akces do MCh, choć tylko na kilka miesięcy, była Chorwacka Republikańska Partia Chłopska. Jednocześnie utrzymywała ona najluźniejsze związki z MCh ze wszystkich współpracujących z nią organizacji chłopskich. Duże wpływy miały także, oprócz organizacji chłopskich działających w ZSRR, Koreańska Liga Chłopska, Liga Wspólnot Rolnych i Chłopskich Syndykatów stanu Veracruz (w Meksyku) i Białoruska Włościańsko-Robotnicza Hromada. Ta ostatnia organizacja należała do sekcji polskiej, w której skład wchodziło ponadto pięć innych partii i organizacji chłopskich. Gdyby nie kunktatorstwo niektórych komunistów i ich obawy przed organizacjami chłopskimi, wpływy MCh w Polsce niewątpliwie mogłyby być jeszcze²². MCh najszybciej rozpoczęła pracę w Europie, gdzie poli-

---

²² *Ibidem*, s. 39 i nn.

tyczny ruch chłopski rozwijał się najlepiej, a najpóźniej na Bliskim Wschodzie i w Afryce, gdzie ruch ten był słaby, a ponadto brakowało kadr i pieniędzy na prowadzenie działalności.

Kriestintern powstał w okresie wzniesienia fali rewolucyjnej, głównie w Niemczech i Bułgarii, a przyszło mu działać w latach postępującej stabilizacji ustroju kapitalistycznego, w okresie pojawienia się tendencji dyktatorskich i faszystowskich oraz w początkowej fazie światowego kryzysu gospodarczego. Kriestintern nie potrafił jednak dostatecznie elastycznie dostosować form i metod pracy do zmieniającej się sytuacji. W końcowym okresie istnienia Kriestinternu pojawił się jeszcze jeden ważny czynnik ujemnie wpływający na działalność, a mianowicie odejście od NEP i przyjęcie kursu na kolektywizację rolnictwa w ZSRR, w dodatku prowadzoną metodami przymusowymi. Wprawdzie w tym samym czasie na Wschodzie, m.in. w Chinach i Korei, nastąpił rozwój ruchu narodowyzwoleńczego i rewolucyjnego, ale Kriestintern zbyt długo traktował ten region jako drugoplanowy.

W latach 1925–1926 praktycznie skończył się klimat do prowadzenia dyskusji w MCh. Komintern hamował lub nawet paraliżował jej działalność, wykazywał brak zrozumienia dla stojących przed nią zadań. Pod koniec 1926 r. MCh – zdaniem Dąbala – „dreptała w miejscu” i „wpadała w ślepą uliczkę”. W 1927 r. władze podejmowały próby wyprowadzenia jej z kryzysu, występując z postulatami dokonania reform i zreorganizowania jej władz. Niektórzy działacze proponowali przeniesienie siedziby MCh z Moskwy do Paryża lub Berlina. Ponieważ władze Kominternu nie podjęły wówczas tego tematu kilku czołowych działaczy MCh podało się do dymisji (Tomasz Dąbal, Aleksander Smirnow, Nikołaj Mieszczeriakow i inni), choć były tego również i inne przyczyny, głównie zbyt duże uzależnienie MCh od MK.

Problem reorganizacji MCh Komintern postawił na porządku dnia dopiero pod koniec 1930 r. Władze MCh nie potrafiły nawet dociec rzeczywistych przyczyn przeżywanego przez nią kryzysu. Okazało się, że Komintern postanowił przenieść siedzibę MCh do Berlina, zachowując przez pewien czas jej sztyld w Moskwie. MCh stała się dla niego mniej przydatna w latach światowego kryzysu gospodarczego (1929–1933), kiedy to komuniści liczyli na wybuch rewolucji. W tej sytuacji ważniejsze od związków chłopskich, nie mówiąc już o partiach, stały się dla nich komitety walki, działające pod egidą Europejskiego Komitetu Chłopskiego z siedzibą w Berlinie. Z tego głównie powodu na początku lutego 1931 r. doszło do faktycznego rozwiązania MCh. Ko-

mintern nie chciał bowiem dłużej posługiwać się pośrednikami w pracy na wsi, skoro miał nadzieję na szybkie – jego zdaniem – przejęcie władzy. Decydujący wpływ na rozwiązanie MCh, obok nazbyt optymistycznych rachub na rewolucyjne wyjście ze światowego kryzysu gospodarczego, miał kurs na masową i zarazem przymusową kolektywizację rolnictwa w ZSRR, a w konsekwencji na likwidację klasy chłopskiej. Te cele stały w sprzeczności z hasłami głoszonymi przez MCh, która w zamysłach komunistów miała mieć tymczasowy charakter, a w zaistniałej sytuacji stawała się dla nich tworem coraz bardziej niepotrzebnym i uciążliwym. Od 1930 r. Komintern zaostrzył retorykę wobec agrarystycznych stronnictw chłopskich, które krzywdząco określono mianem „ludowofaszystowskich”²³.

Międzynarodówka Chłopska osiągnęła mimo wszystko znaczne sukcesy organizacyjne i propagandowe, choć mogła uzyskać o wiele więcej, gdyby działała w korzystniejszych warunkach. Przyczyniła się do radykalizacji chłopów prawie na wszystkich kontynentach i do osłabienia części stronnictw agrarystycznych, doprowadzając w nich do wielu lewicowych rozłamów, głównie w Europie. Dzięki MCh powstało szereg lewicowych organizacji. Jej działalność spowodowała także większe zainteresowanie komunistów pracą organizacyjną wśród chłopów, których partie komunistyczne początkowo nie chciały przyjmować w swoje szeregi.

THE IMPACT OF THE PEASANTS' INTERNATIONAL ON THE DEVELOPMENT OF THE REVOLUTIONARY PEASANT MOVEMENT

The Peasants' International, known by its Russian name of *Kriestintern*, was established in October 1923 and lasted until the beginning of February 1931. The PI was founded under the influence of the experience of the Russian revolutions when the Communists realized that they were unable to seize power without a support from peasants. The Peasants' International had difficulties with getting into a direct touch with the peasants although it had recognized them as a revolutionary force and supported the establishment of dependent peasants' organisations that had a transitory nature, that is they existed only until the revolution had won its victory. The future socialist countries were to be established as mono-party systems.

The PI was fairly successful although it had had a difficult birth, caused among others by the fact that at the moment of its inception agrarian folk parties were well

---

²³ H. Cimek, *MCh...*, s. 186 i nn.; *ibidem: Sojusz...*, s. 314 i nn.

rooted in many countries. Moreover, in the *Komintern* there was no clarity as to the nature of the PI, as there was no clarity among the activists of the latter. In reality, the PI was a legal venture of the Communist International created to undertake activities in the countryside. The Communists made many mistakes dealing with the peasants – the class they had intended to annihilate in the future. Despite all this, the PI during its whole existence, especially in the years 1924-1926, gained a considerable influence. It consisted in total of 24 country sections which were active in different periods. The highest number of sections – 11 – there existed in Europe. Asia and the Far East ranked as the second. In general, the *Kriestintern* was active or tried to be active in at least 58 countries in all of the continents, apart from Australia.
